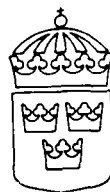

Regeringens skrivelse 1994/95:32

Hemlig teleavlyssning och hemlig
teleövervakning vid förundersökning i brottmål
under år 1993

Skr.
1994/95:32

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 15 september 1994

Carl Bildt

Gun Hellsvik
(Justitiedepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redogörs för tillämpningen under år 1993 av bestämmelserna i rättegångsbalken om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning vid förundersökning i brottmål.

1	Ärendet och dess beredning	3
2	Närmare om hemlig teleavlyssning	3
3	Närmare om hemlig teleövervakning	5
4	Slutsatser	6
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 september 1994		8

Bestämmelserna om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning som tvångsmedel vid beivrande av brott finns i första hand i 27 kap. rättegångsbalken (RB). Sådana bestämmelser finns även i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m. samt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll. Sistnämnda lag trädde i kraft den 1 juli 1991 och ersatte lagen (1989:530) om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund, den s.k. terroristlagen.

I enlighet med riksdagens önskemål (bet. 1981/82:JuU54, rskr. 1981/82:298) redovisar regeringen årligen hur reglerna om teleavlyssning i rättegångsbalken har tillämpats. I samband med att reglerna om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning ändrades den 1 september 1989 uttalades i lagstiftningsärendet (prop. 1988/89:124 s. 55) att regeringens redovisning till riksdagen angående tillämpningen av bestämmelserna borde behållas och att en motsvarande redovisning beträffande hemlig teleövervakning borde lämnas.

Regeringen lämnade den 30 september 1993 en redogörelse till riksdagen för tillämpningen under år 1992 av bestämmelserna i rättegångsbalken om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning (skr. 1993/94:46, bet. 1993/94:JuU6, rskr. 1993/94:21). Regeringen lämnar nu motsvarande redogörelse för år 1993.

Redogörelsen bygger på uppgifter som Rikspolisstyrelsen har lämnat i en skrivelse till regeringen den 7 september 1994. Redogörelsen omfattar samtliga fall av hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt rättegångsbalkens regler under år 1993.

2 Närmare om hemlig teleavlyssning

Hemlig teleavlyssning innebär att telemeddelanden, som befordras via ett allmänt tillgängligt telenät till eller från en viss teleanläggning, i hemlighet lyssnas av eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet. Tvångsmedlet kan användas både för avlyssning av telefonsamtal och för upptagning av annan telekommunikation än muntlig sådan, såsom telefax och datakommunikation. Hemlig teleavlyssning får enligt 27 kap. 18 § RB användas vid förundersökning i brottmål om minimistrafteffekten för brottet är två års fängelse och vid försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om gärningen är straffbar. Dessutom krävs att någon är skäligen misstänkt för brottet och att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

För all tvångsmedelsanvändning anses gälla tre allmänna principer. De tre principerna, som anknyter till innehållet i 2 kap. 12 § regeringsformen, är ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. Ändamålsprincipen innebär att en myndighets

befogenhet att använda tvångsmedlet skall vara bunden till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats. Behovsprincipen innebär att en myndighet får använda ett tvångsmedel bara när det finns ett påtagligt behov och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig. Proportionalitetsprincipen, som är lagfäst i 27 kap. 1 § tredje stycket RB, innebär att en tvångsåtgärd i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet skall stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden.

Skr. 1994/95:32

Rikspolisstyrelsens redogörelse visar att domstol under år 1993, när det gäller förundersökning avseende grova narkotikabrott, har meddelat tillstånd att i hemlighet lyssna av kommunikation till eller från telefonapparater eller andra teleanläggningar som har innehafts eller använts av 261 misstänkta personer. Som jämförelse redovisas nedan antalet fall under åren 1969¹ – 1992.

1969	28	1977	122	1985	233
1970	39	1978	102	1986	213
1971	44	1979	147	1987	205
1972	34	1980	220	1988	210
1973	46	1981	277	1989	214
1974	44	1982	313	1990	214
1975	42	1983	418	1991	243
1976	64	1984	414	1992	258

När det gäller andra grova brott där det enligt rättegångsbalken är tillåtet att använda hemlig teleavlyssning har detta skett i 84 fall under år 1993. Det har gällt förundersökningar huvudsakligen rörande mord, grov mordbrand, grovt rån, grov penningförfalskning och grovt sabotage. Antalet fall de närmast föregående åren var följande (1986 års siffra innefattar inte den telefonavlyssning som det året ägde rum i utredningen av mordet på statsminister Olof Palme).

1983	17	1987	15	1991	31
1984	13	1988	15	1992	61
1985	6	1989	24		
1986	15	1990	13		

Den genomsnittliga avlyssningstiden år 1993 var 43 dagar. Motsvarande siffror för tidigare år var i antalet dagar 47 (1992), 44 (1991), 46 (1990), 44 (1989), 48 (1988), 54 (1987), 53 (1986) och 60 (1985). Avlyssningstiden varierar dock. Under år 1993 förekom fall där

¹ Möjligheten att använda hemlig teleavlyssning vid misstanke om grova narkotikabrott infördes år 1969.

avlyssningstiden var så kort som en dag, medan den i några fall har pågått i över 5 månader. I ett fall har avlyssningen pågått i nästan ett år.

Avlyssningen har haft betydelse för förundersökningen i fråga om den misstänkte i drygt 56 procent av fallen år 1993, vilket kan jämföras med drygt 47 procent av fallen 1992, 48 procent 1991, 47 procent 1990, 51 procent 1989, 44 procent 1988, 68 procent 1987, 64 procent 1986 respektive 77 procent 1985. Avlyssningen har under år 1993 inte gett något resultat i fråga om den misstänkte i knappt 16 procent av fallen och avlyssningen har avbrutits med kvarstående misstanke i drygt 27 procent av fallen.

I likhet med förra året har det under år 1993 inte förekommit något fall där en domstol inte har bifallit en ansökan om hemlig teleavlyssning. Rikspolisstyrelsen har även under den nu aktuella tidsperioden tillämpat en viss förhandsprövning av avlyssningsärendena (jfr prop. 1980/81:76 s. 277 och 278). Rikspolisstyrelsen har inte lämnat negativt besked i något fall.

3 Närmare om hemlig teleövervakning

Hemlig teleövervakning innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om telemeddelanden som har expedierats eller beställts till eller från en viss teleanläggning som är ansluten till ett allmänt tillgängligt telenät eller att en sådan anläggning stängs av för telemeddelanden. Tvångsmedlet får enligt 27 kap. 19 § RB användas vid förundersökning i brottmål om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader och vid narkotikabrott med enbart fängelse i straffskalan. I övrigt gäller motsvarande regler som för hemlig teleavlyssning.

Av Rikspolisstyrelsens redovisning framgår att det under år 1993 lämnades tillstånd i 60 fall till hemlig teleövervakning. Av dessa avsåg 54 fall narkotikabrott, 3 fall mord och 3 fall andra brott. Även under år 1992 lämnades 60 tillstånd, varav 57 fall avsåg narkotikabrott och 3 fall avsåg grov stöld och grovt rån. Under år 1991 lämnades 41 tillstånd, varav 35 avsåg narkotikabrott och 6 avsåg andra brott.

Den genomsnittliga tiden för teleövervakning under år 1993 var 34,8 dagar. Motsvarande siffra för år 1992 var drygt 47 dagar och för år 1991 43 dagar. Tiderna för teleövervakning under år 1993 varierar mellan en och tre månader.

Teleövervakningen har haft betydelse för förundersökningen i fråga om den misstänkte i 35 procent av fallen. Förundersökningen har inte gett något resultat i 10 procent av fallen och de fall där åtgärden har avbrutits med kvarvarande brottsmisstanke utgjorde 55 procent. Motsvarande procentsatser för år 1992 var 25, 37 och 38 och för år 1991 17, 37 respektive 46.

Under år 1993 har det inte förekommit något fall där en domstol har lämnat en ansökan om hemlig teleövervakning utan bifall och inte heller

4 Slutsatser

Av Rikspolisstyrelsens skrivelse framgår att tvångsmedlen, i likhet med tidigare år, främst har använts i förundersökningar där det funnits starka misstankar om organiserad eller annars omfattande handel med narkotika. Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning har använts då andra spaningsmetoder har prövats utan resultat eller redan från början visat sig otillräckliga. Huvudsyftet har alltså varit att avslöja den mera omfattande narkotikasmugglingen till Sverige och försäljningen av narkotika inom landet.

Regeringen konstaterar att antalet teleavlyssningar på grund av misstanke om grov narkotikabrottslighet har ökat avsevärt sedan år 1969, då möjligheten att tillgripa detta tvångsmedel infördes. En markant ökning av antalet tillstånd kan noteras under början av 1980-talet. Fram till år 1990 låg sedan antalet tillstånd på en ganska konstant nivå motsvarande 1980 års nivå men har de senaste åren återigen ökat. Jämfört med antalet tillstånd år 1992 har det emellertid endast skett en marginell ökning under år 1993.

Liksom tidigare år kan regeringen konstatera att antalet beslag av främst heroin och amfetamin, liksom den mängd som har beslagtogs, har ökat successivt under senare år. Antalet beslag under år 1993 avseende sådan narkotika har ökat något jämfört med år 1992. Beslagsmängden har ökat när det gäller amfetamin men minskat när det gäller heroin och kokain i jämförelse med år 1992.

Det är alldeles uppenbart att läget på narkotikaområdet alltså är djupt oroande. Det kan därför inte komma i fråga att avstå från hemlig teleavlyssning i den angelägna kampen mot narkotikabrottsligheten. Teleavlyssning kan uppenbarligen inte heller avvaras i kampen mot annan grov brottslighet. Den relativt omfattande avlyssning som skett på grund av misstanke om bl.a. grovt rån bekräftar detta. Det nu sagda innebär dock inte något ändrat ställningstagande när det gäller vikten av att värna om den personliga integriteten. Det är alltså angeläget att åtgärderna begränsas så långt som möjligt både vad gäller antalet avlyssningar och den tid som avlyssningen pågår. Den framtida utvecklingen när det gäller hemlig teleavlyssning måste följas noggrant. Vad avser förhållandena under år 1993 kan emellertid konstateras att den hemliga teleavlyssningen har varit mycket framgångsrik.

Vad avser de redovisade siffrorna för hemlig teleövervakning är det främst, i likhet med tidigare år, vid förundersökningar rörande narkotikabrott som detta tvångsmedel kommer till användning. Det kan konstateras att den hemliga teleövervakningen under år 1993 varit avsevärt mer framgångsrik än under år 1992 trots att antalet tillstånd var oförändrat. Att teleövervakning inte är lika effektivt som teleavlyssning är naturligt med tanke på tvångsmedlens olika

användningsområden. Hemlig teleövervakning utgör likväl en viktig del i den brottsutredande verksamheten, inte minst i kampen mot narkotikabrottsligheten. Skr. 1994/95:32

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 september 1994

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden Friggebo, Laurén, Hörnlund, Olsson, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Ask

Föredragande: statsrådet Hellsvik

Regeringen beslutar skrivelse 1994/95:32 Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning vid förundersökning i brottmål under år 1993.